

zlepšiť spolupráca medzi organizáciami, firmami, úradmi a obyvateľmi pre nachádzanie riešení na každú vzniknutú situáciu. Ak by sme mali stručne zhodnotiť a zovšeobecniť možné riziká, povedali by sme, že za všetko si môžu ľudia sami, či už tí, ktorí z arogantnosti alebo iných „cností“ zakladajú nelegálne skládky, alebo tí, ktorí sú voči tomu ľahostajní a zatvárajú predtým oči.

Literatúra

ČERVENKA, J. A KOL., 2008: Naše Vajnory. TENDER ADVERTISING, spol. s r. o., Bratislava, 400 s.

ZÁKON NR SR Č. 300/2005 Z. Z. Trestný zákon

ZÁKON NR SR Č. 409/2006 Z. Z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

http://www.vajnory.sk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=27&Itemid=40 (2007-11-04)

IMPLEMENTÁCIA AGENDY 21 NA SLOVENSKU

Henrieta HORIČKOVÁ

Katedra ekológie a environmentalistiky, FPV UKF v Nitre,
Tr.A.Hlinku 1, 949 74 Nitra, e-mail: henrieta.horickova@ukf.sk

Abstract

The paper deals with the process of formation of Agenda 21 at all the 3 levels - national, regional and local. In the first part of "Application of the Agenda 21 at the national level" there are evaluated important documents of the Slovak Republic from the point of view of the application of the concept of sustainable development and her insufficient institutional support. Another section deals with the issue of implementation of the Regional Agenda 21, in addition to evaluation of the existing Regional Agenda 21. There are also mentioned activities and initiatives to promote the process of their fulfilling. The largest part of the paper deals with the process of Local Agenda 21. There is observed not only the state of development of the Local Agendas 21 and promotion projects, which are carried out in the cities and the countryside, but also the problems associated with the delay of the process of formation of the Local Agenda 21, the lack of database for Local and Regional Agenda 21 and their insufficient promotion.

Keywords: Local Agenda 21, Regional Agenda 21, sustainable development,

ÚVOD

Agenda 21 predstavuje program pre 21 storočie, ktorý ukazuje cestu k udržateľnému rozvoju na našej planéte. Považuje sa za prvý celosvetový

dokument o uplatňovaní TUR v rôznych sférach a na rôznych hierarchických úrovniach. Cieľom príspevku je poukázať nielen na stav implementácie Agendy 21 na národnej, regionálnej a miestnej úrovni, ale hlavne na problémy, ktoré súvisia s týmto procesom.

VÝSLEDKY

Uplatňovanie Agendy 21 na národnej úrovni

Slovenská republika pristúpila k Rio deklarácii a k Agende 21 uznesením vlády SR z 8.septembra 1992 č.118 k informácii o priebehu a výsledkoch konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji. Vláda uložila všetkým ministrom a vedúcim orgánom štátnej správy zapracovať výsledky UNCED do programov jednotlivých rezortov. Uplatňovanie zásad TUR sa premietlo aj do čl.55 Ústavy SR č.460/1992Zb. a do Európskej dohody o pridružení uzatvorenej medzi Európskymi spoločenstvami a ich členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na strane druhej (Luxemburg 1993). Uplatňovanie zámerov týchto významných konferencií a dohovorov zostalo zväčša iba v teoretickej či deklaratívnej rovine (KLINDA ET AL., 2001). Propagácií Agendy sa nevenovala dostatočná pozornosť a preto k jej publikovaniu došlo až v roku 1996, i keď Slovensko bolo prvá z asociovaných krajín vydala knižne celý preklad Agendy 21 a ukazovateľov TUR. Medzi významné dokumenty SR z hľadiska uplatňovania koncepcie TUR, ktoré nadviazali na závery spomínaných dohovorov patria napríklad: *Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky*, *Národný environmentálny akčný program (NEAP)*, *Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (NSTUR)* *Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja SR na roky 2005 - 2010*. Ďalším významným dokumentom, ktorý hodnotí pokrok dosiahnutý od UNCED v SR a pri implementácii Agendy 21 v SR je *Profil krajiny* (Country Profile on Implementation of Agenda 21). Ide o národné správy, ktoré predkladajú štáty každoročne od r.1993 Komisii OSN pre trvalo udržateľný rozvoj (CSD). Ich úlohou je monitorovať implementáciu dohôd dosiahnutých na UNCED. Zahrňuje informácie o aktivitách, ktoré jednotlivé štáty podnikli a podnikajú, s cieľom uplatňovať princípy trvalo udržateľného rozvoja, ako aj informácie o súvisiacich prekážkach a úlohách. Uznesenie vlády SR č.655 zo dňa 16. septembra 1997 k návrhu uplatňovania Agendy 21 a vyhodnocovania ukazovateľov udržateľného rozvoja v SR zaväzuje SR predkladať správy uplatňovaní Agendy 21 a ukladá spoluprácu ministerstiev a ústredných orgánov štátnej správy pri vyhodnocovaní ukazovateľov udržateľného rozvoja vrátane ich štatistického spracovania (KOLOČÁNY, 2004). V roku 1996 Slovenská republika vypracovala takúto správu v spolupráci s MZV SR a MŽP SR. V rokoch 1998-2009 bola správa Slovakia Country Profile v spolupráci s ďalšími zainteresovanými ministerstvami, ústrednými orgánmi štátnej správy, podnikateľskými subjektmi, organizáciami samospráv a mimovládny

organizáciami aktualizovaná a v kompetencii MŽP SR predložená Komisii pre udržateľný rozvoj (KOZOVÁ, CHRENŠČOVÁ, MEDERLY,2009).

Uplatňovaním a vyhodnocovaním Agendy 21 sa zaoberala (pokiaľ bola funkčná) aj Rada vlády pre trvalo udržateľný rozvoj. Zriadenie národného orgánu pre trvalo udržateľný rozvoj, akým je napr. Rada vlády pre trvalo udržateľný rozvoj, je štandardným krokom, aký urobilo veľa európskych krajín. Takýto orgán by mal zástupcom hlavných skupín spoločnosti umožňovať participáciu na procesoch národného plánovania, prípadne slúžiť na koordináciu administratívnych štruktúr, monitoring či dohliadanie nad procedúrami posudzovania vplyvov na životné prostredie (SEDLAČKO,2005). Rada vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj bola založená v roku 1999 a zložená zo zástupcov ústredných orgánov štátnej správy zameraných na hospodársky, sociálny a environmentálny rozvoj, zástupcov krajských úradov a osobností vedeckého a spoločenského života z relevantných organizácií a zo združení občanov s orientáciou na hospodársky, sociálny a environmentálny rozvoj (KOZOVÁ, CHRENŠČOVÁ, MEDERLY,2009). Bol jej vyhradený veľký priestor: mala slúžiť ako poradný a koordinačný orgán na uplatňovanie Agendy 21, zásad trvalo udržateľného rozvoja a vyhodnocovania trvalo udržateľného rozvoja v SR (Sedlačko,2005). Rada fungovala približne dva roky, jej činnosť bola tiež paralyzovaná konfliktom medzi zástupcami mimovládneho sektora a ministerstvom výstavby a regionálneho rozvoja ohľadne navrhovanej pozície tajomníka rady, ktorý vyústil do protestného vystúpenia z rady tromi zástupcami mimovládneho sektora. Koordinácia Rady sa stala v roku 2004 úlohou Odboru európskych záležitostí Úradu vlády SR (LIPNICKÁ 2005, IN SEDLAČKO, 2005). Od r. 2004 (po nadobudnutí účinnosti nového Štatútu Rady vlády Slovenskej republiky pre trvalo udržateľný rozvoj, schváleného uznesením vlády SR č. 271/2004) sa zmenilo zloženie Rady. V súčasnosti Radu tvoria predseda (ktorým je podpredseda vlády pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny), podpredseda (minister životného prostredia) a členovia (predstavitelia ústredných orgánov štátnej správy). Rada zriadila konzultačnú skupinu vytvorenú z odborníkov vysokých škôl, vedeckých ústavov, zástupcov samosprávnych orgánov, odborových a zamestnávateľských zväzov a zástupcov orgánov štátnej správy. V súčasnosti je však činnosť Rady ako aj konzultačnej skupiny veľmi slabá (KOZOVÁ, CHRENŠČOVÁ, MEDERLY,2009). Za hlavné nedostatky jej činnosti môžeme považovať:

- nedostatok záujmu rezortov, resp. ministrov a štátnych tajomníkov jednotlivých ministerstiev, stretnutí sa zúčastňovali „nižšie postavení úradníci bez rozhodovacích právomocí“ (VRBENSKÝ 2005, IN SEDLAČKO 2005);
- rada „nikdy nevyužila potenciálne silnú zbraň“, ktorou je povinnosť každej schvaľovanej stratégie vyhovovať princípom TUR (VRBENSKÝ 2005, IN SEDLAČKO 2005);
- rada mala minimálne kompetencie a chýbalo jej inštitucionálne zabezpečenie (FILČÁK 2005, IN SEDLAČKO 2005);

- existencia rady je izolovaná, „bez reálnej možnosti aktívne prispieť k implementácii zásad TUR v Slovenskej republike“ a jej výstupy nie sú natoľko záväzné, aby mala možnosť ovplyvniť „dokumenty a procesy“ (KOLOČANY 2005, IN SEDLAČKO 2005).

Záverom treba povedať, že napriek tomu, že má Slovensko potrebné inštitucionálne zabezpečenie pre plnenie požiadaviek udržateľného rozvoja, výrazne zaostáva v ich efektívnom využívaní a uplatňovaní v praxi. Už dlhšiu dobu je nefunkčná Rada vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj a neplní ani úlohy, ktoré má vo svojom štatúte. Aktualizovať by sa mali aj ďalšie dokumenty, ktoré sú významné z hľadiska koncepcie trvalo udržateľného rozvoja ako je NSTUR (chýba jej zosúladenie s Obnovenou stratégiou udržateľného rozvoja EÚ) a Akčný plán trvalo udržateľného rozvoja na roky 2005-2010 (KOZOVÁ, CHRENŠČOVÁ, MEDERLY, 2009).

Uplatňovanie Agendy 21 na regionálnej úrovni

Pojem Regionálna Agenda 21 je chápaný v krajinách EÚ rôznymi spôsobmi. Najčastejšie sa používa iba termín Miestna Agenda 21, ktorý nezahŕňa iba miestnu úroveň, ale aj úlohu regiónov. Prikladom je Česká republika, kde sa chápe ako nástroj na uplatňovanie princípov trvalo udržateľného rozvoja na miestnej a regionálnej úrovni (REITCHMIEDOVÁ, 2003). Podľa KRAMÁREKOVEJ, DUBCOVEJ, KASANICKEJ (2009), ktorá vychádza z práce HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY (2002) je chápaná Regionálna Agenda 21 ako rozvojový program regiónov pre 21. storočie, ktorý zavádza princípy trvalo udržateľného rozvoja do praxe. Hlavným jej cieľom by malo byť hľadanie predstáv o spoločnej budúcnosti, vytváranie dlhodobých vízií, ktoré vychádzajú z dobrej znalosti celkového potenciálu príslušného regiónu. Modelová Regionálna Agenda 21 a jej aplikácia pre oblasť Stredného Pohronia bola vypracovaná v r. 1999 až 2000 v rámci projektu Podpory trvalo udržateľného rozvoja v SR. Jej cieľom bolo spracovanie metodického postupu tvorby Agendy 21 na regionálnej úrovni. Išlo o definovanie súboru základných metodických krokov modifikovateľných pre potreby hodnotenia jednotlivých regiónov z aspektu trvalo udržateľného rozvoja (MARKO ET AL., 2000). Komplexné rozvojové stratégie majú vypracované aj okresy Levoča a Sabinov, ktoré vznikli v rámci spolupráce občianskeho združenia Ľudia a voda a nezávislej neziskovej organizácie Centrum pre udržateľný rozvoj - ETP Slovensko. Najvýznamnejším poznáním realizácie tohto procesu v týchto okresoch bolo, že ľudia v regiónoch dokážu byť zodpovední za svoje ekonomické, sociálne, kultúrne a environmentálne prostredie, ale potrebujú mať priestor na to, aby sa mohli zapojiť do riešenia svojich problémov. V správe o plnení úloh Národnej stratégie Trvalo udržateľného rozvoja SR pre r. 2004 sa hovorí, že v štádiu rozpracovania sú Regionálne Agendy 21 Bratislavského, Trenčianskeho, Košického a Trnavského Kraja (ÚRAD VLÁDY SR, 2004). V CSD 2009 - Profily štátov sa uvádza, že od r. 2002 prebieha spracovanie Regionálnej Agendy 21 Bratislavského kraja. Za spracovanie bola stanovená Slovenská agentúra

životného prostredia, Centrum územného rozvoja Bratislava, neskôr však bolo jej spracovanie pozastavené. V r.2005 - 2006 bola prijatá a vypracovaná Koncepcia starostlivosti o životné prostredie Bratislavského kraja, ktorá je premietnutá do programu Regionálnej Agendy 21 Bratislavského kraja a Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja, ktorých spracovanie zabezpečuje predseda samosprávneho kraja (Ministerstvo životného prostredia SR, 2010). O spracovaní Regionálnych Agend 21 ostatných spomínaných krajov sa v CSD 2009 - Profily štátov nehovorí a nie sú o nich dostupné žiadne informácie. Problematikou trvalo udržateľného rozvoja v Mikroregióne Požitavie - Širočina sa zaoberala KRAMÁREKOVÁ, DUBCOVÁ, KASANICKÁ (2009). Jej cieľom bolo vytvoriť podklady a ideový rámec pre implementáciu princípov trvalo udržateľného rozvoja tohto územia, ktorý sa nachádza v severovýchodnej časti Nitrianskeho kraja (v okresoch Zlaté Moravce a Nitra) a je tvorený 15 obcami. Práca je programom trvalo udržateľného rozvoja spomínaného mikroregiónu, ktorý však z hľadiska základných etáp Regionálnej Agendy 21 (iniciačnej, programovej, návrhovej, realizačnej) nezahŕňa etapu realizačnú. Túto by mala predstavovať realizácia nielen 13 navrhnutých projektov tejto práce ale aj ďalších konkrétnych aktivít, ktoré budú postupne prispievať k naplneniu navrhovaných cieľov a priorít, a tým aj celkovej vízie mikroregiónu. Okrem toho boli vypracované viaceré projekty podporujúce proces Regionálnej Agendy 21. Zo starších prác (1996 - 1999) zameraných na problematiku Trvalo udržateľného rozvoja regiónu majú význam dokumenty vypracované pre 3 benefičné územia a to nivu Moravy, Východné Karpaty a Vysoké Tatry v rámci projektu GEF „Ochrana biodiverzity“ (HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY, 2002). Dobrým príkladom aktivít a iniciatív podporujúcich Regionálnu Agendu 21 na východe Slovenska sú projekty vypracované za podpory ETP Slovensko v regióne Spiša (Tvoj Spiš - udržateľný rozvoj komunít na strednom Spiši 2001 – 2005, nadväzujúci projekt Tvoj Spiš II – Zapájanie mimovládnych organizácií do sociálnej ekonomiky realizovaný od r.2005) a Vranova (Mobilizácia občanov - podpora integrovaného rozvoja vidieckeho regiónu Vranov nad Topľou 2000 - 2001). Príkladom cezhraničnej spolupráce v oblasti uplatňovania trvalo udržateľného rozvoja na regionálnej úrovni predstavuje neziskové združenie právnických osôb Euroregión Bílé – Biele Karpaty, ktoré vzniklo v r.2000. Jeho slovenský zakladajúci člen Región Biela Karpaty realizovalo v r. 2007 projekt „Environmentálna Stratégia Euroregiónu Bílé – Biele Karpaty“, ktorého hlavným výstupom bolo aj vytvorenie Návrhu priorít environmentálnej stratégie Euroregiónu Bílé – Biele Karpaty na roky 2007 – 2013, ktorú spracoval Slovensko - český pracovný tím odborníkov pre oblasť životného prostredia Trenčianskeho a Zlínskeho kraja (EUROREGIÓN BÍLE- BIELE KARPATY, 2009) .

Uplatňovanie Agendy 21 na miestnej úrovni

Na Slovensku začalo dochádzať k postupnému zapájaniu miestnych samospráv do programu Miestnych Agend 21 hlavne na prelome 20. a 21. storočia z niekoľkých dôvodov. Uznesenie vlády SR č.978 z r.2001 ukladá prednostom krajských úradov a predsedom okresných úradov rozpracovať

zámery, priority a ciele NSTUR v rámci regionálnych a lokálnych Agend 21, Akčných plánov Trvalo udržateľného rozvoja a v aktuálnych regionálnych operačných plánov. V r.2003 však Uznesením č.295 k správe o plnení úloh NSTUR SR vláda túto úlohu zrušila. Veľký význam nielen na národnej, regionálnej ale miestnej úrovni mal v r.1999 až 2000 projekt „Podpora trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike tzv. Program malých grantov, ktorého prioritami boli aktivity podporujúce trvalo udržateľný rozvoj na miestnej úrovni. V rámci tohto programu granty získalo 28 návrhov projektov podporujúcich Miestnu Agendu 21 v niektorých mestách, obciach a v mikroregiónoch ako napr. obec Liptovský Peter, mesto Modra, Trenčín, Kežmarok, Zvolen, obec Torysa, Dolný Štál. Niektoré z týchto projektov boli zamerané na spracovanie modelových štúdií Miestnej Agendy 21 (HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY,2002). Pozitívnym príkladom, ktoré boli aj aplikované sú Stratégia trvalo udržateľného rozvoja obce Dunajská Lužná a Ekologizácia hospodárenia v povodí potoka Parná (PETROVIČ ET AL., 2009). Aj napriek pomerne veľkej popularizácii problematiky TUR a aktivitám SR v procese jej implementácie nemôžeme byť spokojní ani na miestnej úrovni. Miestna Agenda 21 má v súčasnosti len odporúčací charakter a nie je priamo zakotvená v legislatíve. V dôsledku tejto slabej podpory zo strany vlády boli od začiatku tohto procesu na miestnej úrovni aktívne hlavne mimovládne organizácie, ktoré pomáhali samosprávam hlavne podporou zo zahraničných zdrojov. Patrí k nim napr. ETP Slovensko, ktorá od r.1997 realizuje program „Trvalo – udržateľné mestá/regióny na Slovensku. Pôvodne bolo jeho cieľom pomôcť v 2 pilotných mestách (Spišská nová Ves, Púchov) naštartovať proces smerovania týchto miest k trvalo udržateľnému rozvoju pomocou zavedenia Miestnych Agend 21. Do programu sa začali zapájať ďalšie mestá – Prešov, Lipany, Sabinov (MACÁKOVÁ,2001). Program pokračoval ďalším projektom multisektorálne tímy v 6 mestách na Slovensku – Zvolen, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Humenné, Detva a Kremnica, ktoré pripravili rozvojové stratégie svojich miest v zmysle Miestnych Agend 21 so zvláštnym dôrazom na zapojenie verejnosti do procesu prípravy stratégie(HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY,2002). Program pokračuje aj v súčasnosti a jeho hlavným cieľom zostáva aplikovať Miestnu Agendu 21 v slovenských mestách zvyšovaním povedomia o koncepte trvalo udržateľného rozvoja na verejnosti a medzi predstaviteľmi, rozvoja zručností predstaviteľov miest v oblasti environmentálneho manažmentu a vytvorením súboru indikátorov tzv. udržateľným adekvátnym podmienkam slovenských miest (PROGRAM TRVALO UDRŽATEĽNÝCH MIEST NA SLOVENSKU,2010). Rozvoj aktivít na miestnej úrovni akceleroval najmä po schválení reformy verejnej správy uznesením Vlády SR č.370 zo 14.mája 2003 (MEDERLY ET AL.,2003). Analýza ukázala, že aj na Slovensku postupne dochádzalo k zapájaniu miestnych samospráv do procesu Miestnych Agend 21(HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY, 2002).Napredovaniu však bránila spomínaná nízka podpora Miestnej Agendy z centrálnej úrovne a pretrvávanie sektorového a stranického prístupu. Implementácii Miestnej Agendy sa v rezorte MŽP SR venuje dlhodobo Centrum

starostlivosti o vidiecke životné prostredie (CSVŽP) Slovenskej agentúry životného prostredia v Banskej Bystrici. Dôležitú úlohu plní aj Agentúra pre rozvoj vidieka (ARVI) spadajúca pod MP SR v súvislosti so začatím komunitnej iniciatívy LEADER a mimovládne organizácie ako napr. Vidiecky parlament a Voka (MÜLLER, 2009). Prístup LEADER vznikol z iniciatívy Európskej Komisii začiatkom 90-ych rokov na podporu integrujúcich aktivít alebo rozvojových schém, ktoré sú programované a realizované výhradne na miestnej úrovni. Program bol zaradený do 4.osi Národného strategického referenčného rámca SR na roky 2007- 2013, ktorú schválila Vláda SR v r.2006 (MP SR, 2007). LEADER podporuje mobilizáciu miestnych akčných skupín na spoločné riešenie problémov v obci alebo v mikroregióne. Tento postup je dôrazom na participáciu blízky procesom Miestnej Agendy 21 a zahŕňa napr. prípravu a realizáciu stratégií miestneho rozvoja, inovačné postupy, budovanie sietí miestnych partnerstiev, projekty spolupráce a pod. Územie podporované touto metódou je obmedzené počtom obyvateľov (5 – 150 tis.), musí mať vypracovanú Integračnú stratégiu svojho rozvoja (ISRV) a vytvorenú miestnu akčnú skupinu (MAS). Napríklad len v Trenčianskom samosprávnom kraji bola poskytnutá finančná podpora na vypracovanie ISRU 10 MAS ako napr. Beckov-Čachtice-Tematín, Naše Považie, Kopaničiarsky región, Mikroregión Teplička, Stredné Ponitrie, Vršatec, Občianske združenie Žiar...(ODBOR REGIONÁLNEHO ROZVOJA TSK,2007). Významnú úlohu pri implementácii Miestnej Agendy 21 plní aj regionálna samospráva a regionálne rozvojové agentúry. V r. 2003 vznikla integrovaná sieť 24 regionálnych rozvojových agentúr s cieľom podporiť regionálny rozvoj na Slovensku(MEDERLY ET AL., 2003). Ich úlohou je dosiahnuť možnosť efektívnej spoluúčasti na tvorbe koncepcií a stratégií regionálneho rozvoja, na programovaní, projektovaní a realizácii rozvojových aktivít a spoluvytvárať podmienky na komplexné riešenie trvalo udržateľných regiónov Slovenska spolu s ostatnými aktérmi regionálneho rozvoja na Slovensku.

Hlavným cieľom Miestnej Agendy 21 je vypracovanie modelových projektov Trvalo udržateľného rozvoja na miestnej úrovni. Miestna Agenda by mala spĺňať určité kritéria ako je existencia miestneho partnerstva s jasne vyjadrenou víziou obce, vypracovaný rozvojový dokument, ktorý by spĺňal kritéria rozvojového dokumentov ako napr. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (PHSR) alebo územného plánu. V rámci rozvojového dokumentu by mal byť vypracovaný akčný plán spolu so strategickými cieľmi a prioritami rozvoja obce/mikroregiónu a mal by aj obsahovať súbor indikátorov na kontrolu a úspešnú implementáciu celého procesu. Celá dokumentácia môže mať rôzne názvy, ako Miestna Agenda 21, Program rozvoja mikroregiónu, Program obnovy dediny ,záväzná časť potom napr. Stratégia rozvoja obce. Pokiaľ obsah zodpovedá požadovanej štruktúre v zmysle príslušnej legislatívy, môže to byť aj PHSR (MEDERLY ET AL,2003). Podľa KOZOVEJ, CHRENŠČOVEJ, MEDERLYHO (2009) medzi významné programové a strategické nástroje podporujúce miestny a regionálny udržateľný rozvoj, rozvoj partnerstva a

skvalitnenie manažmentu regiónu (mikroregiónu), obce (mesta) patrí Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónu /obce, Program obnovy dediny, Miestna Agenda 21 ako program rozvoja obce pre 21. storočie, Stratégia udržateľného rozvoja a Akčné plány. Pri zisťovaní stavu rozpracovania Miestnej Agendy 21 je veľmi zložitá určiť či spracovaný plán, dokument, stratégia sa dá považovať za Miestnu Agendu 21. Niektorí autori uvádzajú ako príklady Agendy 21 na lokálnej úrovni aj krajinnoekologické plány (PETROVIČ ET AL., 2009). Krajinnoekologický plán (ďalej KEP) je definovaný v novele stavebného zákona (Zákon č.237/2000Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, §139 a, ods.4) podľa ktorého je tvorba KEP komplexný proces vzájomného zosúladenia priestorových požiadaviek hospodárskych a iných činností človeka s krajinno-ekologickými podmienkami, ktoré vyplývajú zo štruktúry krajiny. Ekologicky optimálne priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia súčasne zabezpečuje vyhovujúcu ekologickú stabilitu priestorovej štruktúry krajiny, ochranu a racionálne využívanie prírody, biodiverzity a prírodných zdrojov, tvorbu a ochranu ÚSES a bezprostredného životného prostredia človeka (HREŠKO, MEDERLY, HALADA ET AL., 2003). Krajinnoekologický plán sa chápe ako prostriedok, ktorý reguluje využitie územia na báze krajinnoekologických princípov a ako základný nástroj implementácie trvalo udržateľného využitia potenciálu. Zároveň predstavuje príspevok ku konkrétnemu napĺňaniu a presadzovaniu myšlienky trvalo udržateľného rozvoja v praxi, najmä podľa princípov integrovaného prístupu k využívaniu prírodných zdrojov podľa kapitoly 10 Agendy 21 (PETROVIČ ET AL., 2009). Pre spracovanie KEP na úrovni obcí bol v roku 2000 v SR spracovaný Metodický postup ekologicky optimálneho využívania územia v rámci prieskumov a rozborov pre územný plán obce (HRNČIAROVÁ ET AL., 2000). Modelový KEP na lokálnej úrovni bol spracovaný na príklade katastra obce Križovany nad Dudváhom (IZAKOVIČOVÁ ET AL., 2002A). Príkladom tvorby KEP na miestnej úrovni sú KEP miest Považská Bystrica (HREŠKO, MEDERLY, HALADA ET AL., 2003) a Trenčín (MEDERLY, KOSTOVSKÝ ET AL., 2007). Z prác zaoberajúcich sa tvorbou KEP na regionálnej úrovni je treba spomenúť KEP okresu Trnava (IZAKOVIČOVÁ ET AL., 2002b) a prácu zameranú na vypracovanie Krajinnoekologicky optimálneho priestorového a funkčného využitia územia Biosférickej rezervácie Tatry (IZAKOVIČOVÁ, OSZLÁNYI ET AL., 2004).

Na Slovensku je nepriaznivá nielen legislatívna, ale aj finančná a organizačná podpora procesu implementácie Miestnej Agendy 21 zo strany vlády v porovnaní s inými európskymi krajinami napr. s Českou republikou (HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY, 2002). V Českej republike je súčasťou Rady vlády trvalo udržateľného rozvoja, založenej v r. 2003 Pracovná skupina pre Miestnu Agendu 21, ktorej cieľom je nielen hodnotiť kvalitu Miestnej Agendy 21, ale sa snažiť sledovať aj stav, kedy bude Miestna Agenda 21 bežným nástrojom verejnej správy. Pre meranie kvality má Česká republika vypracované prehľadné Kritéria Miestnej Agendy 21, ktoré sú otestované v praxi niekoľkými mestami

a krajinami a sledované v rámci Databázy Miestnej Agendy 21 v ČR ako oficiálnej evidencie realizátorov Miestnej Agendy 21. Cieľom databázy je poskytnúť miestnym samosprávam jednoduchý nástroj pre prezentáciu ich aktivít v rámci Miestnej Agendy 21 podľa oficiálne stanovených podmienok. Mestá, obce, regióny majú podľa jasne definovaných kritérií ukázať, že v praxi uplatňujú Miestne Agendy 21 a na akej úrovni sa nachádzajú (ČESKÁ INFORMAČNÍ AGENTURA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, 2010). Podľa našich zistení v r.2010 bolo už zaradených vyše 50 českých obcí do oficiálnej evidencie Miestnej Agendy 21 a ďalších 50 obcí sa nachádza v kategórii záujemci o Miestnu Agendu 21.

Zisťovaním stavu rozpracovania Agendy 21 na miestnej úrovni v SR sa vo svojej práci zaoberala KASANICKÁ (2005), ktorá vyčlenila na základe informačných zdrojov (MEDERLY ET AL., 2003; HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY 2002; KOZOVÁ, SPIŠIAK, 2003; IZAKOVIČOVÁ, 2001) určujúcich či v danom prípade ide o proces Miestnej Agendy 21 alebo nie nasledujúce obce a mikroregióny: obec Dunajská Lužná, obec Vinné, mesto Trebišov, Povodie Parnej (obce Biely Kostol, Borová, Dlhá, Dolné Orešany, Horné Orešany, Hrnčiarovce nad Parnou, Košolná, Modranka, Ružindol, Suchá nad Parnou, Trnava, Zelenec, Zvončín), mikroregión Južné Sitno (obce Počúvadlo, Baďan, Beľuj, Prenčov, Kľačovo – Krnišov, Žibřítov), mikroregión Podpoľanie (okres Detva), mikroregión Medzibrožie (Streda nad Bodrogom, Klín nad Bodrogom, Viničky Ladmovce, Zemplín, Somotor, Veľký Kamenec, Malý Kamenec), mikroregión Hornád (obce Valíky, Kokšov – Bakša, Geča, Čaňa, Gyňov, Ždaňa, Trstená pri Hornáde, Skánoš, Nižná Myšľa, Seňa, Nižná Hutka, Vyšná Hutka). Tento stav odráža situáciu do roku 2005. Po vstupe SR do EÚ začal proces zapájania obcí do procesu Miestnej Agendy stagnovať. Na rozdiel od zahraničia bola väčšina Miestnych Agend 21 pred vstupom do EÚ iniciovaná mimovládnyimi organizáciami a nie samosprávami. Po vstupe SR sa do popredia namiesto Miestnych Agend dostali hlavne PHSR Zákonč.351/2004Z.z. o podpore regionálneho rozvoja pojednáva o PHSR a stanovil povinnosť pre obce a samosprávne kraje vypracovať takýto rozvojový dokument. Pre obce, mestá a samosprávne kraje PHSR predstavuje záväzný referenčný dokument, pomocou ktorého sa môžu uchádzať o finančné prostriedky z európskych a národných verejných fondov podporujúcich komplexný rozvoj založený na princípoch trvalej udržateľnosti (HUDEKOVÁ ET AL., 2006). Môžeme konštatovať, že metodika prípravy PHSR a Miestnej Agendy 21 je podobná, rozdiel je v zapájaní občanov do prípravy. PHSR totiž môže vypracovať aj skupina expertov bez širšej konzultácie. Odlišnosť je aj v tom, že PHSR má charakter dokumentu s primárnym cieľom podporiť ekonomický a sociálny rozvoj obce a Miestna Agenda je otvorený proces smerujúci k dosiahnutiu všetkých dimenzií trvalo udržateľného rozvoja. Širšie rozšírenie PHSR v porovnaní s Miestnou Agendou 21 súvisí aj s možnosťou využívania spomínaných prostriedkov so štrukturálnych fondov a komunitných iniciatív napr. LEADER na spolufinancovanie projektov miest a obcí. PHSR je v súčasnosti základným dokumentom podpory regionálneho rozvoja na národnej

úrovni a nadväzuje na príslušné strategické a programové dokumenty podpory regionálneho rozvoja na národnej a regionálnej úrovni (MULLER, 2009). Pre obec je vypracovanie Miestnej Agendy 21 a hlavne organizovanie celého participatívneho procesu popri iných kompetenciách pomerne veľká záťaž. Ako vhodný príklad môžeme uviesť okres Nitra. Podľa „Informačnej databázy o potenciály regiónu- okresu Nitra“, ktorú vypracovala RRA Nitra, v r. 2009 zo 62 obcí okresu nemajú vypracovaný PHSR iba 2 obce, ale žiadna obec okresu nemá vypracovanú Miestnu Agendu 21 (RRANITRA, 2009). Veľmi dobrým príkladom strategického rozvojového dokumentu podporujúceho napĺňanie procesu Miestnej Agendy 21 je PHSR mesta Púchov na r. 2007 – 2013 so zahrnutím procesu strategického environmentálneho hodnotenia (SEA), ktorý tak ako určuje tento zákon č. 24/2006 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene doplnení niektorých zákonov. Tento strategický dokument bol vypracovaný v rámci projektu „Udržateľný rozvoj miest a zmiernenie vplyvu klimatických zmien v mestskom prostredí“, ktorý realizoval REC Slovensko v r. 2004 – 2006 v rámci programu Life III s finančnou podporou Európskej komisie a MŽP SR. Ďalším výstupom tohto projektu bolo aj vytvorenie metodiky na vypracovanie PHSR obce s aplikáciou SEA. Ďalšími výstupmi projektu podporujúcimi implementáciu Miestnej Agendy 21 v mestskom prostredí boli:

- vytvorenie siete miest smerujúcich k trvalo udržateľnému rozvoju- identifikácia miest a ich aktivít smerom k trvalo udržateľnému rozvoju, vytvorenie web stránky – www.udrzatelnemesta.sk;
- vytvorenie nového súboru indikátorov udržateľného rozvoja miest aj so zameraním na problematiku ekologickej stopy ako agregovaného indikátora rozvoja miest a ich vyhodnotenie vo vybraných mestách Slovenska- Púchov, Rimavská Sobota, Šaľa, Banská Bystrica, Dubnica nad Váhom, Levice, Modra, Piešťany, Prešov, Prievidza, Trnava, Zvolen (UDRŽATEĽNÉ MESTÁ, 2010).

Ďalšou významnou iniciatívou, ktorá podporuje proces Miestnej Agendy 21 v mestách je medzinárodný projekt Zdravé mesto, ktorý iniciovala v r. 1998 OSN – Svetová zdravotnícka organizácia (WHO). Z vyše 1300 európskych miest je do tohto projektu v súčasnosti zapojených aj 15 slovenských miest: Košice, Banská Bystrica, Bratislava, Liptovský Mikuláš, Martin, Nitra, Prešov, Stará Ľubovňa, Trenčín, Trnava, Turčianske Teplice, Zvolen, Vranov nad Topľou, Levice, Spišská Nová Ves. Cieľom projektu je smerovať k naplneniu vízie „zdravého mesta“, ktoré neustále hľadá možnosti zlepšenia zdravia a kvality života svojich obyvateľov. Projekt by mal podnecovať medzinárodné aktivity, účasť verejnosti, prinášať inovácie a jeho výsledkom je politika verejného zdravia (HUBA, KOZOVÁ, MEDERLY, 2002). Dve slovenské mestá Banská Bystrica a Poprad ratifikovali Aalborskú chartu – chartu európskych miest a obcí pre trvalo udržateľný rozvoj, ktorá navrhuje sústavu krokov vedúcich k príprave akčného plánu Miestnej Agendy 21, ich záväzky sú však skôr v deklaratívnej rovine. Mesto Rajec bolo ocenené ako Brundtlandské

mesto, zameriava sa hlavne na problematiku udržateľnej komunálnej energetiky (ROLKOVÁ,2005).

K najnovším projektom, ktoré realizuje REC Slovensko od r.2009 je medzinárodný projekt „Podpora ochrany prírody a biodiverzity v mestských oblastiach: Európska cena Hlavné mesto biodiverzity“, ktorého hlavným cieľom je podpora ochrany biodiverzity a prírodných prvkov v urbanizovaných oblastiach. Okrem Slovenska sa realizuje v Nemecku, Francúzsku, Maďarsku, Španielsku a čiastočne je financovaný z programu EÚ LIFE+(1). Projekt má zároveň podporovať a motivovať mestské samosprávy k ochrane prírody a biodiverzity prostredníctvom národnej súťaži „Hlavné mesto biodiverzity, ktorá bude slúžiť ako podklad pre budúce vyhlasovanie „Európskeho hlavného mesta biodiverzity“. Jedným z výstupov projektu má byť aj vypracovanie spoločného monitoringu stavu biodiverzity za pomoci sady indikátorov a web stránky ,ktorá sa bude venovať ochrane biodiverzity v mestských územiach (HLAVNÉ MESTO BIODIVERZITY,2010).

ZÁVER

Záverom treba konštatovať, že dynamickému rozbehnutiu úspešného procesu implementácie Agendy 21 v SR stále bránia mnohé prekážky. Činnosť Rady vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj je slabá, neplní si úlohy, ktoré má vo svojom štatúte. Podľa MEDERLYHO (2005, IN SEDLAČKO, 2005) je potrebné na úspešnú implementáciu trvalo udržateľného rozvoja na Slovenku založiť nadrezortnú a nezávislú inštitúciu, ktorá by sa zaoberala trvalo udržateľným rozvojom, bola by akceptovaná ako „partner pre jednotlivé rezorty a pre úrad vlády“ a podieľala by sa na strategickom rozhodovaní a plánovaní. Ďalšími faktormi, ktoré bránia úspešnému procesu implementácie trvalo udržateľného rozvoja v SR sú napr.:

- nízke vedomosti o trvalo udržateľnom rozvoji v rozhodujúcich pozíciách (MEDERLY,2005 IN SEDLAČKO,2005);
- slabé verejné povedomie o trvalo udržateľnom rozvoji (HUDEK, 2005, IN SEDLAČKO, 2005);
- nedostatok horizontálneho prepojenia pri riadení a kontrole procesu prípravy a implementácie strategických, koncepcných a rozvojových dokumentov (HUDEK, 2005 IN SEDLAČKO, 2005);
- princíp verejnej participácie, ktorý je v kontexte trvalo udržateľného rozvoja kľúčovou súčasťou prijímania strategických rozhodnutí, je často napĺňaný nedostatočne (SEDLAČKO,2005).

Na Slovensku je veľmi nízka propagácia Agendy 21 ale aj iných rozvojových dokumentov pre občanov. Verejnosť je často apatická, chýba jej aktívna účasť pri riešení problémov, prípadne nerozumie významu svojej účasti pri tvorbe rozvojových dokumentov. Je problematické posúdiť stav implementácie Agendy 21 hlavne na regionálnej a miestnej úrovni. Stále neexistuje databáza doteraz spracovaných regionálnych a miestnych Agend 21

ako je vytvorená napríklad v Českej republike. Zdá sa, že samotný proces tvorby miestnych a regionálnych Agend 21 sa zastavil, prípadne prebieha veľmi pomaly. Príčinou je už spomínaný iba odporúčací charakter tohto procesu, chýba jeho legislatívne zabezpečenie. Vstupom Slovenska do EÚ sa do popredia namiesto miestnych a regionálnych Agend 21 dostali hlavne PHSR, v súvislosti s ich legislatívnym zakotvením a ako aj s možnosťou využívania prostriedkov z európskych a národných verejných fondov. Je smutné, že regionálne a miestne Agendy 21 sa dostali do úzadia. Miestna a Regionálna Agenda 21 je totiž na rozdiel od PHSR otvorený dokument a ide v ňom predovšetkým o participatívny proces, ktorý je prínosom pre všetkých zainteresovaných.

Literatúra:

- ČESKÁ INFORMAČNÍ AGENTURA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, 2010. (online). O místní Agendě21.(cit.2010-03-01). (<http://www.ma21.cz/>)
- DUBCOVÁ, A.,KRAMÁREKOVÁ, H.,KASANICKÁ, K., 2009. Trvalo udržateľný rozvoj Mikroregiónu Požitavie – Širočina-začiatok cesty.Nitra: FPV UKF v Nitre, 185s.
- EUROREGIÓN BÍLE - BIELE KARPATY,2009.(online). „Environmentálna stratégia Euroregión Bílé-BieleKarpaty“(cit.2010-03-01). <http://www.erbbk.sk/main.php?r=2&s=24&w=22>)
- HLAVNÉ MESTO BIODIVERZITY,2010. (online). (cit.2010-03-01). http://www.rec.sk/Capital_of_Biodiversity.htm)
- HREŠKO,J., MEDERLY,P., HALADA,L.ET AL.2003. Krajinnookologický plán mesta Považská Bystrica. Nitra: UKF FPV,275s.
- HRNČIAROVÁ,T. ET AL.,2000. Metodický postup ekologicky optimálneho využívania územia v rámci prieskumov a rozborov pre územný plán obce. Bratislava: Krajina 21,MŽP SR, s.35.
- HUBA,M.,KOZOVÁ,M., MEDERLY, P., 2002. Miestna Agenda 21 udržateľný rozvoj obcí a mikroregiónov na Slovensku. Bratislava: REC, 101 s.
- HUDEK, V. 2005. Elektronická komunikácia, 12. január 2005. Ing. Vladimír Hudek, CSc. je riaditeľom Regionálneho environmentálneho centra Slovensko, bol člen rady projektu „Podpora trvalo udržateľného rozvoja v Slovenskej republike“.
- HUDEKOVÁ,Z. ET AL., 2006. Príručka na vypracovanie Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce s aplikáciou strategického environmentálneho hodnotenia. Bratislava: REC SR, s.46.
- IZAKOVIČOVÁ,Z.ET AL.2002a.Krajinnookologickýplán obce Križovany nad Dudváhom.Bratislava: ÚKE SAV, 102s.
- IZAKOVIČOVÁ,Z.ET AL.2002b. Krajinnookologický plán okresu Trnava. Bratislava: ÚKE SAV, 185s.
- IZAKOVIČOVÁ, Z., HRNČIAROVÁ, T., MOYZEOVÁ, M. ET AL. 2001. Ekologizácia hospodárenia v povodí Parnej – Lokálna Agenda 21. Bratislava: Združenie Krajina 21, Bratislava: MŽP SR, 782s.

- IZAKOVIČOVÁ, Z., ET AL. 2008. Krajinnoeologicky optimálne priestorové a funkčné využitie územia Biosférickej rezervácie Tatry. - Bratislava : VEDA SAV, 200 s.
- KASANICKÁ, K. 2005. Rozpracovanie a aktuálne problémy Agendy 21 na Slovensku. In: Geografie XVI „Geografické aspekty Stredoevropského priestoru“. Brno s. 519-524
- KOLOČÁNY, F. 2004. Profil krajiny - najkomplexnejší prehľad stavu implementácie Agendy 21 In: Enviromagazín, roč. 9, č. 2, s. 30-31.
- KOLOČÁNY, F. 2005. Elektronická komunikácia, 11. január 2005. RNDr. František Koločány pracuje na Odbore environmentálnych koncepcií a plánovania MŽP SR a je národným riaditeľom projektu „Program Capacity 21 pre Slovenskú republiku“.
- KOZOVÁ, M., CHRENŠČOVÁ, V., MEDERLY, P. 2009. Udržateľný rozvoj: od teórie k praxi. Bratislava: UK Prírodovedecká fakulta CDROM
- KOZOVÁ, M., SPIŠIAK, P. 2001. Cesta k trvalo udržateľnému rozvoju v obci Dunajská Lužná In: Životné prostredie, roč. XXXV, 2001, č. 1, s. 19-24
- LIPNICKÁ, P., 2005. Elektronická komunikácia, 4. február 2005. Petra Lipnická pracuje na Úrade vlády SR, Odbor európskych záležitostí. Na otázku adresovanú vicepremiérovi vlády SR pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Pálovi Csákymu odpovedala z poverenia riaditeľkou Odboru európskych záležitostí Úradu vlády SR Silviou Matúšovou
- MACÁKOVÁ, S., 2001. Trvalo udržateľné mestá/regióny na Slovensku In: Životné prostredie, 35, č. 1, s. 98-101.
- MARKO, J. ET AL., 2000. Regionálna Agenda 21 pre Stredné Pohronie. Bratislava: REC Slovensko, 200s.
- MEDERLY, P. ET AL., 2003. Miestna Agenda 21 na Slovensku. Metodická príručka. Bratislava : REC SR, 2003. 135 s.
- MEDERLY, P., 2005. Elektronická komunikácia, 2. február 2005. RNDr. Peter Mederly pôsobí v oblasti trvalej udržateľnosti v mimovládnom a akademickom sektore (Regioplán Nitra, Centrum pro sociální a ekonomické strategie University Karlovy, Fakulta sociálních věd).
- MEDERLY, P., KOSTOVSKÝ, D. ET AL., 2007. Územný plán mesta Trenčín – Prieskumy a rozbor. Krajinnoeologický plán. Nitra: Regioplán, Bratislava: Aurex, spol.s.r.o.
- MP SR, 2007. (online). Program rozvoja vidieka SR 2007-2013. (cit. 2010-03-01).
<http://www.land.gov.sk/sk/index.php?navID=32&navID2=32&SID=26&id=506>
- MÜLLER, R., 2009. Udržateľný rozvoj a životné prostredie na miestnej úrovni: Evaluácia využívania štrukturálnych fondov v Európskej únii. Dizertačná práca. Katedra krajinného plánovania a pozemkových úprav, FZKI, SPU v Nitre. 160 s.

- PETROVIČ, F. ET AL., 2009. Environmentálne hľadiská trvalo udržateľného rozvoja Zeme. Nitra: UKF FPV, 129 s.
- PROGRAM TRVALO UDRŽATELNÝCH MIEST NA SLOVENSKU, 2010. (online). (cit.2010-03-01). <http://www.cassovia.sk/etp/2.php3>.
- ODBOR REGIONÁLNEHO ROZVOJA TSK, 2007. (online). Návrh-Rozvojový plán NUTS II Západné Slovensko. (cit.2010-03-01). <http://www.tsk.sk/sk/regionalny-rozvoj/strukturalne-fondy-2007-2013/rozvojovy-plan-nuts-ii>
- REITSCHMIEDOVÁ, A., 2003. Metodika pro Místní Agendy 21 v České republice. Strategie, postupy a techniky uplatnění MA21 na místní a regionální úrovni ČR. Ministerstvo pro mezinárodní rozvoj, Ministerstvo životního prostředí ČR, Český ekologický ústav, 48s.
- RRANitra, 2009. (online). Informačná databáza o potenciáli regiónu - okres Nitra. (cit.2010-03-01). (<http://www.rra-nitra.sk/category/spravy/>).
- ROLKOVÁ, M. 2005. Environmentálna stratégia mestského životného prostredia. In: Enviromagazín 2005, č.5, s.10-11.
- ÚRAD VLÁDY SR, 2004. (online). Správa o plnení úloh Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky. (cit.2010-03-01). [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/.../\\$FILE/vlastnymat.rtf](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/.../$FILE/vlastnymat.rtf)
- SEDLAČKO, 2005. Súčasný pohľad na koncepciu TUR (s dôrazom na inštitucionálnu dimenziu). Dizertačná práca. Katedra svetovej ekonomiky, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita BA. 183 s.
- UDRŽATELNÉ MESTÁ, 2010. (online). Udržateľný rozvoj miest a zmiernenie negatívnych vplyvov klimatických zmien na kvalitu života a stav životného prostredia v mestách. 180 s. (<http://www.udrzatelnemesta.sk/index.php?lang=sk&id=oprojekte>)